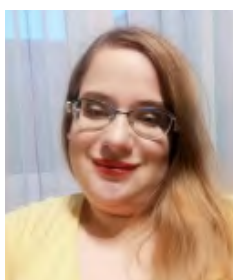

Realizacja konwencji o prawach osób niepełnosprawnych na uczelniach

2

Katarzyna Król

Spółniczka działająca na rzecz zbliżenia osób sprawnych i osób z niepełnosprawnościami

Wszyscy ludzie, niezależnie od pochodzenia, zamożności, stopnia sprawności czy wielu innych czynników, posiadają niezbywalne prawo do rozwoju i edukacji. Wiele szans na równość i dostęp do kształcenia na zasadach poszanowania identyczności praw stworzyły postulaty wskazane w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych ONZ (2006). Przyjęcie Konwencji przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 13 grudnia 2006 r. było dla środowiska osób z niepełnosprawnościami jednym z najważniejszych aktów prawnych, w kompleksowy sposób traktujących o niepełnosprawności. Osadzono w nim nowe rozumienie zjawiska niepełnosprawności, podkreślając jego złożony charakter. W preambule Konwencji, czytamy:

„(...) niepełnosprawność jest pojęciem ewoluującym (...), niepełnosprawność wynika z interakcji między osobami z dysfunkcjami a barierami wynikającymi z postaw ludzkich i środowiskowymi, które utrudniają tym osobom pełny i skuteczny udział w życiu społeczeństwa, na zasadzie równości z innymi osobami” (Konwencja, Dz. U. 2012).

Konwencja

Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, uchwalona w Nowym Jorku w 2006 r. i ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską w 2012 r., zobowiązuje Polskę (oraz wszystkie kraje będące sygnatariuszami) do zapewnienia równych szans w korzystaniu ze wszystkich praw człowieka przez osoby niepełnosprawne.

Artykuł 24 wspomnianej Konwencji stanowi, że osoby z niepełnosprawnością nie będą wykluczane z powszechnego systemu edukacji ze względu na swoją niepełnosprawność i będą miały dostęp m.in. do powszechnego szkolnictwa wyższego bez dyskryminacji i na równi z innymi osobami. Prawo dostępu osób z niepełnosprawnością do szkolnictwa wyższego na równych zasadach z osobami sprawnymi zostało uznane również jako jedno z głównych zadań uczelni wyższych w Polsce. W art. 13 ust. 1 pkt 9 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce określono, że zadaniem szkoły wyższej jest stwarzanie studentom i doktorantom z niepełnosprawnością warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i w badaniach naukowych.

W najważniejszych prawnych aktach krajowych i międzynarodowych deklaratywnie zapisane jest prawo osób z niepełnosprawnościami do pełnego uczestniczenia w życiu społecznym i publicznym. W obszarze działań na rzecz prawnej regulacji statusu osoby niepełnosprawnej w społeczeństwie na uwagę zasługują wybrane dokumenty, w których państwo jest zobligowane zapewnić racjonalne usprawnienia, a edukacja powinna być ogólnodostępnym dobrem publicznym. W szczególności piszę tutaj o art. 24 wspomnianej konwencji, ust. 1 i ust. 5. Zgodnie z generalną zasadą funkcjonowania nowoczesnego społeczeństwa, szkolnictwo i nauka nie mogą być elementami społecznej aktywności oderwanymi od gospodarki i państwa (Diagnoza szkolnictwa wyższego, 2015).

1. Państwa Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do edukacji. W celu realizacji tego prawa bez dyskryminacji i na zasadach równych szans, Państwa Strony zapewnią włączający system kształcenia umożliwiający integrację na wszystkich poziomach edukacji i w kształceniu ustawicznym, zmierzające do:

(a) pełnego rozwoju potencjału oraz poczucia godności i własnej wartości, a także wzmocnienia poszanowania praw człowieka, podstawowych wolności i różnorodności ludzkiej,

(b) rozwijania przez osoby niepełnosprawne ich osobowości, talentów i kreatywności, a także zdolności umysłowych i fizycznych, przy pełnym wykorzystaniu ich możliwości,

(c) umożliwienia osobom niepełnosprawnym efektywnego udziału w wolnym społeczeństwie (...)

5. Państwa Strony zapewnią, że osoby niepełnosprawne będą miały dostęp do powszechnego szkolnictwa wyższego, szkolenia zawodowego, kształcenia dorosłych i możliwości uczenia się przez całe życie, bez dyskryminacji i na zasadzie równości z innymi osobami. W tym celu Państwa Strony zagwarantują, że zapewnione będą racjonalne usprawnienia dla osób niepełnosprawnych.

Realizacja Konwencji – teoria i praktyka

Według informacji dostępnych na stronach rządowych Ministerstwa Edukacji i Nauki do podstawowych zadań uczelni należy stwarzanie osobom z niepełnosprawnościami warunków do pełnego udziału w:

- a) procesie przyjmowania na uczelnię w celu odbywania kształcenia,
- b) kształceniu,
- c) prowadzeniu działalności naukowej.

To właśnie wytyczne Konwencji spowodowały opracowanie aktów normujących działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami w obszarze edukacji. Należą do nich nie tylko Ustawa Prawo Oświatowe (2016), Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (2018), Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (2019), ale również niektóre rozporządzenia ministerialne. Biorąc pod uwagę m.in. zasady działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami, określone w art. 24 Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych, 2 czerwca 2016 r. Prezydium Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) przyjęło Uchwałę w sprawie wyrównywania szans edukacyjnych studentów z niepełnosprawnościami w dostępie do kształcenia w szkołach wyższych.

Na przestrzeni ostatnich kilku/kilkunastu lat nastąpiła znaczna poprawa sytuacji osób z niepełnosprawnościami

Autor: Małgorzata Świt

na polskich uczelniach. Znalazło to odzwierciedlenie we wzroście odsetka udziału tych osób wśród studentów i studentek. Podejmowane przez uczelnie wyższe działania mają na celu wywiązanie się z obowiązku stworzenia studentom i doktorantom z niepełnosprawnościami warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i w badaniach naukowych. Z roku na rok polskie uczelnie dokładają coraz większych starań, by problemy zdrowotne młodych ludzi nie przekreślały ich szans zdobycia wyższego wykształcenia. Osoba z niepełnosprawnością lub chorobą przewlekłą ma do swojej dyspozycji różnorodne oferty wsparcia. Pokonywanie różnorodnych barier ułatwia oferowane przez uczelnie wsparcie: od przyznawanych stypendiów, dostosowanych planów studiów poprzez zwiększanie dostępności kampusów, aż po zapewnienie pomocy asystenta dydaktycznego. Pomoc nie ogranicza się wyłącznie do likwidacji barier architektonicznych w obiektach uczelnianych, albowiem ma na celu ułatwienie dostępu do szkolnictwa wyższego nie tylko osobom niepełnosprawnym poruszającym się na wózkach inwalidzkich, ale również skierowana jest do osób z innymi rodzajami niepełnosprawności np. niesłyszących i słabosłyszących, niewidomych lub słabowidzących, a także osób z zaburzeniami psychicznymi czy chorobami przewlekłymi.

Powszechną praktyką na uczelniach stało się zapewnienie organizacyjnych form wsparcia osób z niepełnosprawnościami, poprzez powoływanie jednostek organizacyjnych lub pełnomocników do spraw niepełnosprawnych studentów i doktorantów.

Studentom z niepełnosprawnościami są przyznawane specjalne stypendia dla osób niepełnosprawnych. Przysługują one niezależnie od pozostałych świadczeń, jakie może otrzymać student, np. stypendium socjalnego czy stypendium rektora dla najlepszych studentów. Nie ma znaczenia również uczelnia czy kierunek studiów – stypendium dla osób niepełnosprawnych przyznawane jest zarówno studentom uczelni publicznych jak i prywatnych, w trybie stacjonarnym (studia dzienne) i niestacjonarnym (studia zaoczne). Świadczenie może przysługiwać przez semestr bądź cały rok akademicki i wypłacane jest każdego miesiąca. Jego wysokość jest zależna od konkretnej uczelni oraz stopnia niepełnosprawności. Osoby z niepełnosprawnościami lub chorobami przewlekłymi mogą liczyć m.in. na zatwierdzenie indywidualnej organizacji studiów (IOS).

Uczelnie wyższe otrzymują środki w postaci dotacji na wsparcie realizacji ich zadań. Mogą one być wydawane m.in. na kursy języka migowego dla studentów, doktorantów oraz dla pracowników uczelni, specjalistyczne szkolenia, w tym umożliwiające orientację przestrzenną na terenie uczelni niepełnosprawnym studentom i doktorantom, udział w olimpiadach, w różnych wydarzeniach, zakup sprzętu i urządzeń specjalistycznych wspomagających proces dydaktyczny, zakup literatury specjalistycznej i naukowej do uczelnianych bibliotek dla potrzeb osób niepełnosprawnych, dostosowanie infrastruktury. To tylko niektóre przykłady działań podejmowanych przez uczelnie na rzecz wsparcia studentów i doktorantów z niepełnosprawnościami. Ale ...

Realizacja Konwencji – pytania bez odpowiedzi

Jak stwierdza M. Skierniewska, sytuacja osób z niepełnosprawnościami w szkołach wyższych pozytywnie zmienia się, ale w dalszym ciągu wymaga radykalnych działań, szczególnie na kierunkach technicznych, medycznych, rolniczych itp. Tam bariery stanowią np. zajęcia laboratoryjne prowadzone w warunkach nieprzystosowanych do udziału osób niepełnosprawnych.

Niestety pozostaje jeszcze wiele problemów do rozwiązania. Bardzo ważne pozostają kwestie dostępności. Czy młodzież z niepełnosprawnościami ma takie same możliwości kontynuowania nauki na studiach wyższych jak młodzież sprawna? Tu występuje nie tylko problem barier architektonicznych czy finansowych. Według mnie, dużym wyzwaniem są bariery mentalne. Czy młodzi, niepełnosprawni ludzie mają chęci i odwagę podjąć studia na uczelni wyższej? Oczywiście wiele zależy od edukacji na niższych szczeblach przygotowujących

młodzież do takich wyzwań. Innym zagadnieniem są kwestie edukacji młodzieży niepełnosprawnej na wyższych uczelniach. Należałoby rozważyć, czy studiująca młodzież niepełnosprawna ma takie same możliwości rozwijania swojego potencjału jak młodzież pełnosprawna i czy w takim samym stopniu korzysta z zajęć. Czy oferowana pomoc finansowa jest adekwatna do potrzeb studentów z niepełnosprawnościami? Równie ważne jest, jak młodzież jest traktowana przez wykładowców i kolegów. Jestem osobą poruszającą się na wózku i chciałabym być traktowana jak osoby sprawne, ale znam swoje ograniczenia. Dlatego stwierdzenie: „jak chcesz być traktowana jak inni studenci, to działaj we wszystkim jak sprawni” nie było miłym doświadczeniem. Może należałoby prowadzić ogólnodostępne seminaria, na których zwraca się uwagę na specjalne potrzeby studentów z różnymi niepełnosprawnościami, np. potrzebę asystenta/przewodnika, korzystania z tłumacza języka migowego, z pętli indukcyjnej itp. A może przydałyby się zajęcia z etyki czy podstaw psychologii, na których należałoby rozprawić się ze stereotypami czy nieprawdziwymi opiniami na temat niepełnosprawności? Czy rzeczywiście studenci z niepełnosprawnościami mają dostęp do wszystkich zajęć akademickich, niezbędnych materiałów, podręczników, urządzeń? Dlaczego tak niewielu studentów z niepełnosprawnościami włącza się aktywnie w działania życia studenckiego, kół naukowych, seminariów i konferencji studenckich, wyjazdów integracyjnych? Czy ten przysłowiowy klucz do windy pokonującej trzy schodki musi być w dyżurce dwa piętra niżej?

Podsumowanie

Pytań dotyczących kwestii zasadniczych i tych bardziej prozaicznych można postawić jeszcze wiele. Analizując rozwiązania prawne funkcjonujące na polskich uczelniach, można stwierdzić, że zrobiono wiele w kierunku wdrożenia postanowień Konwencji.

Jednak dane statystyczne, raport Rzecznika Praw Obywatelskich, NIK oraz inne opracowania organizacji związanych ze środowiskami osób z niepełnosprawnościami wskazują, że wciąż pozostaje wiele do zrobienia, zwłaszcza na polu edukacji i podnoszenia społecznej świadomości w zakresie potrzeb i praw osób z niepełnosprawnościami. Na koniec warto, moim zdaniem, zadać sobie pytanie otwarte: „Czy warto kształcić osoby z niepełnosprawnościami na uczelniach wyższych i jak wykorzystać ich potencjał na rynku pracy?”